

Jordan Saski o početcima Dominikanskoga reda

Petar Marija RADELJ

Dominikanska naklada *Istina* u Zagrebu u srpnju 2000. po drugi je put u ovom stoljeću uskrisila svoju djelatnost,¹ a za prvijenac treće nakladničke serije odabrala je hrvatskom općinstvu predstaviti spise blaženoga Jordana Saskog o početcima Reda propovjednika.² Knjiga koju je priredio fra Anto Gavrić posvećena je istaknutom dominikancu i filozofu Jacintu Boškoviću (1900.–1947.), utemeljitelju Dominikanske naklade *Istina*, o stotoj obljetnici njegova rođenja.

Sas (Nijemac) po rođenju, Parižanin po studiju, Europljanin po kretanju, utopljenik po uzroku smrti, blaženik po sudbini, vrsno pero i vatreni govornik po geniju, bijeli fratar po izboru... Jordan Saski bio je prvim nasljednikom svetoga Dominika na čelu Reda propovjednika. Rođen je krajem XII. stoljeća u Burbergu u Vestfaliji. U Parizu je primio habit Reda iz ruku blaženoga Reginalda iz Orleansa, 12. veljače 1220. godine. Nakon Dominikove smrti, postao je vrhovnim učiteljem (»magister generalis«) Reda. Petnaest godina s toga je mjesta riječju, primjerom, pismima, radom na zakonodavnom ustroju Reda kroz stvaranje legislative (redakcija Uredbi – Konstitucija Reda) te čestim pohodima brojnim zajednicama učvršćivao mladu redovničku ustanovu. Bio je na glasu kao izvrstan govornik koji je oduševio brojne muškarce i žene da pristupe projektu što ga je započeo Dominik iz Kalaruege. Među ostalima, Jordan je g. 1223. u Red primio sv. Alberta Velikoga (1193.–1280.). Kao učitelj Reda, Jordan je odredio (Knjižica, 120) da se u Gospinu čast poslije Povečerja u samostanskim crkvama pjeva antifona »Zdravo Kraljice« (»Salve Regina«), što je do danas ostalo prepoznatljivim znakom dominikanske liturgije. Vraćajući se sa službenog pohoda Provinciji Svete zemlje, Jordan Saski utopio se u brodolomu 13. veljače 1237. godine. Braća i vjernici su mu na razne načine iskazivali počast, pa je g. 1826. papa Lav XII. odobrio njegovo štovanje. Sva-ke godine 13. veljače Dominikanski red slavi njegov spomen.

Jordanovo ime vezano je i uz hrvatske krajeve. Kao učitelj Reda, bio je poslao skupinu fratara u Svetu zemlju, ali su se oni putem zaustavili u Dubrovniku te na zamolbu dubrovačkoga kneza i puka tu i ostali. Dogodilo se to točno prije 775 godina; dominikanci koje je Jordan uputio nastanili su se g. 1225.

1 Dominikanska naklada *Istina* u Zagrebu prvi je put djelovala od g. 1929. do g. 1946. objelodanjujući dvomjesečnu asketsko–mističnu reviju *Duhovni život* (1929.–1942.), vjerski mjesečnik *Gospina krunica* (1930.–1946.), godišnjak *Kalendar Gospine krunice* (1934.–1942.) te 28 knjiga; a drugi put od 1977. do 1979. tiskavši 4 knjige.

2 IORDANUS DE SAXONIA, Počeci Reda propovjednika / Jordan Saski, Zagreb: Dominikanska naklada *Istina*, 2000., 144 str. (Tragovi, 1). ISBN 953–6814–00–5. UDK 271.2–9 (091).

uz crkvu sv. Jakova Pipunara na Pelinama u Dubrovniku te je tako osnovan prvi samostan bijelih fratara u Hrvata.

Prema bibliografiji srednjovjekovnih dominikanskih pisaca,³ od Jordana Saskog očuvano je nekoliko djela:

1. Izlaganja o Knjizi Otkrivenja (*In Apocalypsim*; do danas neobjelodanjena);
2. Razni govori održani u Parizu i u Engleskoj (*Sermones*; za sve njih još ne postoji kritičko izdanje);
3. Pisma (*Epistulae*, priredili: B. Altaner, *Quellen und Forschungen XX*, str. 6–61; A. Walz, *Monumenta Ordinis praedicatorum historica* – MOPH XXIII, Rim 1951.).
4. Okružnice Redu propovjednika (*Litterae encyclicae ad Ord. Praed.*; priredili: Archivum fratrum praedicatorum, XXII/1952., 182–185; E. Montanari, Spoleto 1993.).
5. Knjižica o početcima Reda (*Libellus de initiis Ordinis praedicatorum*, prir. Heribert Ch. Scheeben, MOPH XVI/2, Rim 1935., str. 25–88; Marie–Humbert Vicaire, Paris 1955; Simon Tugwell, Chicago 1982; E. Montanari, Spoleto 1993.).
6. Molitva sv. Dominiku (*Oratio ad beatum Dominicum*, prir. J.J. Berthier 1891; H.C. Scheeben, ASOP 1928. i *Proprium officiorum Ord. praed.*, Roma 1982., 735–738; E. Montanari, Firenze 1991.).
7. Sažetak o taštini (*Compilatio de superbia*, od 22 rukopisa toga djela čije kritičko izdanje još nije napravljeno, u dva je rukopisa Jordan naznačen kao pisac).

Na hrvatskome jeziku dosad je postojao prikaz Jordanova života objelodanjen u splitskom mjesečniku *Gospina krunica* (VII/1901., br. 8, str. 237–238), pretiskan u knjizi *Kratki životopisi svetaca i blaženika Reda braće propovjedalaca S.O. Dominika* (Dubrovnik 1905., str. 23–25), članak o Jordanovim pismima iz pera Rajmunda Kuparea (*Duhovni život*, VI/1934., str. 236–244), bilješka Šimuna Šipića o Jordanovu životu i radu (*Služba Božja*, Makarska, XX/1980., str. 379), napis o Saščevu životu i djelu u knjizi Josipa Mlinarića *Svjedoci obnove*, I. (Zagreb 1992., str. 101–113) te obredni tekstovi mise u Jordanovu čast (*Dominikanski misal*, Zagreb 1998., str. 84–87). Od Jordanovih djela, na hrvatskome su jeziku bile dostupne: Molitva sv. Dominiku (ed. A. Šoljan, *Treći red*, 1931., i P.M. Radelj, *Vjesnik Hrvatske dominikanske provincije*, br. 81/1998.) te 14 Jordanovih pisama (ed. J. Mlinarić, *Svjedoci obnove*, I., 1992., str. 115–131).

Pothvatom što ga je poduzela obnovljena Dominikanska naklada *Istina*, hrvatskom je čitateljstvu pruženo izvorno, najstarije i najautentičnije izvješće o početcima Reda propovjednika. Zbirka Jordanovih spisa pod naslovom

3 Thomas KAEPELI, *Scriptores Ordinis praedicatorum medii aevi*, sv. III., Romae 1980., str. 53–55 i sv. IV., Romae 1993., str. 178–179.

Počeci Reda propovjednika sadrži prijevod triju Jordanovih djela: *Libellusa*, *Epistulâ* i *Oracije* (maloprije pod brojevima 3, 5 i 6).

Libellus je najstarije i najautentičnije izvješće o početcima Reda, a ujedno i najdragocjeniji životopis sv. Dominika od kojeg polaze svi svečevi životopisci. Čitatelj sad ima pred sobom cjelinu Jordanovih pričanja i opisa koja, premda su napisana prije 770 godina, nipošto nisu nerazumljiva. Dapače, zahvaljujući Jordanovu načinu pripovijedanja, spontanosti sadržaja, redakcijskoj opremi ulomaka, prevoditeljskom umijeću Augustina Pavlovića i uvodnoj studiji Paul–Bernarda Hodela, *Knjižica o početcima Reda* djelo je koje se čita »na dušak«, u hipu, da bi mu se navraćalo.

Davno prije njezina sadanjeg cjelovitog objelodanjivanja ili čestog pozivanja na nju, kao što čine u nas recentno prevedeni Dominikovi životopisi iz pera Guy Bedouellea (1990.), Alfonsa D'Amata (1993.) i Williama Aquinasa Hinnebuscha (1997.), Jordanovu je *Knjižicu* u hrvatski duhovni prostor ustvari unio splitski humanist Marko Marulić (1450.–1524.), koji u svom *Upućivanju u čestit život po primjerima svetaca*,⁴ navodi niz zgoda o Dominiku koje je Jordan zabilježio. Tako se u prvom svesku (Split 1986., str. 77), u poglavlju o davanju milostinje ističe primjer Dominika koji je, da pomogne gladne i siromašne, prodao svoje knjige, iako su mu kao studentu u Palenciji bile prijeko potrebne (usp. *Knjižica*, 10). Na drugom mjestu (sv. II., Split 1987., str. 86–87) govoreći o dužnosti naučavanja Evandjelja, Marulić prepričava Jordanovo pisanje (*Knjižica*, 5) o blaženoj Ivanici od Aze kako je, dok je bila trudna s Dominikom, sanjala da je rodila psića koji je zubima zgrabio i nosio malu luč, a njoj se činilo da će njome zapaliti svijet. Marko Marulić je Dominikov primjer uvrstio i u poglavlje o trpnji mučenika spominjući (sv. III., Split 1987., str. 112) još jednu zgodu koju prenosi Jordan (*Knjižica*, 34): krivovjerci koji su Dominiku postavili zasjedu, pustili su ga netaknuta, zapanjeni smjelošću i veseljaštvom kojim je razoružao njihovo groženje. Izlažući o otkrivenjima nebeskoga blaženstva, Marulić se (sv. III., Split 1987., str. 317) još jednom koristi Jordanovim bilješkama kad piše o viđenju koje je u trenutku Dominikove smrti imao brat Gvala, prior u Brěsciji (*Knjižica*, 95). Nakon Marka Marulića, Jordanovim se zapisima u svojim propovijedima na hrvatskom jeziku godine 1778. služio dubrovački dominikanac Arkandeo Kalić (1739.–1816.).⁵

Iz dubokog divljenja i jedinstvene pobožnosti prema svetom Dominiku, koja se pokazuje u *Knjižici*, rodila se i Jordanova *Molitva sv. Dominiku* (str. 61–66). Svečev je lik u tekstu ocrtan s velikom ljubavlju, svečanim tonom kakvim je pisan slavospjev *Tebe Boga hvalimo*. Taj trodijelni lirski zapis pripada istoj književnoj vrsti kao i molitva sv. Benediktu koju su sastavili monasi u XI. i XII. st. U posljednjim redcima, združujući braću u svoju molitvu, Jordan

4 Marko MARULIĆ, *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum*, prvo izdanje 1506., ed. Književni krug, sv. I–III, Split 1986.–1987., preveo Branimir Glavičić.

5 Arkandeo KALIC, *Korizmene propovijedi*, Dubrovnik 1873., str. 473–485; 485–494; 495–505.

razvija osobni stav (prvo lice jednine) u skupni (prvo lice množine). Prema Molitvi je sastavljeno predslavlje mise sv. Dominika, a ona je nadahnula i druge misne tekstove u čast Osnivaču Reda. U knjizi nije naznačeno da je prijevod Molitve preuzet od pisca ovih redaka.

Jordan se kao učitelj Reda dopisivao s blaženom Dijanom Andalah (†1236.), osnivačicom dominikanki u Bolonji. Početak njihova dubokog prijateljstva i ljubavi bila je uzbudljiva povijest Dijanina zvanja (obitelj joj je pravila neprilike zbog odlaska u samostan, čak su joj bili slomili rebro). Dok su Dijanina pisma Jordanu izgubljena, očuvano je pedesetak pisama koja je brat Jordan napisao sestri Dijani. Jordanova korespondencija ima iznimnu povijesnu i književnu vrijednost te predstavlja »jedinstveno svjedočanstvo dominikanske duhovnosti XIII. stoljeća«, kako kaže Gilles Emery u uvodnom slovu. Pedeset i šest Jordanovih pisama (str. 81–140) na hrvatski su preveli Augustin Pavlović, Josip Mlinarić, Tomo Vereš, Anto Gavrić i Jurica Beroš.

Pažljivom čitatelju neće promaknuti ni bilješka na str. 35–36 u kojoj je prireditelj donio hrvatski prijevod jedinoga očuvanog pisma koje je sv. Dominik napisao, a upućeno je polovicom svibnja 1220. godine dominikanskim koludricama u Madrid. Tako su u ovom izdanju obuhvaćeni dominikanski izvori za povijest Reda do početka postupka za Dominikovo proglašenje svetim (1233.).⁶

Svi koji na hrvatskom duhovnom prostoru vole Dominikansku obitelj, pripadaju joj ili se zanimaju za nju, dobivaju ovom zbirkom tekstova intimno i vrlo sadržajno odškrinuta vrata u početke Reda propovjednika. Ono je tim dragocjenije što potječe od svjedoka i sudionika samih događanja.

Nakon što su hrvatskoj javnosti primjereno predstavljani Dominik, Toma Akvinski, Albert Veliki, učitelj Eckhart i Katarina Sijenska, ovom knjigom još jedan vrlo važan dominikanac i srednjovjekovni pisac, a za samoodređenje bijelih fratara uz to odsudno bitan čovjek i njegovo djelo »progovaraju« hrvatski.

6 Od srednjovjekovnih tekstova o svetome Dominiku na hrvatskom su još dostupni: JAKOV DE VORAGINE, Izbor iz Zlatnih legendi: Sv. Dominik, u: Josip MLINARIĆ, *Svjedoci obnove*, II., Zagreb 1992., str. 59–71, te obrazac mise u Dominikovu čast, na starohrvatskom u: *Misal po zakonu rimskoga dvora*, 1483., f. t 3v; pretisak: Zagreb: Liber 1971., str. 326. (Avgusta dni 5. Dominika ispovednika otaca prodikavaca).